שמעתא עמיקתא

גליון קנ"ט / פר' תולדות / ה'תשע"ד
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם מותר לקנות משקה חם ממכונת משקאות שאין בה הכשר

דבר מצוי במקומות צבוריים כמו בתי חולים וכדו', מכונות אוטומטיות למשקאות חמים ללא הכשר, וכמו כן לפעמים יש מזגון שאין בו הכשר, ויש לעיין האם מותר לקנות מהם משקאות בהם חשש איסור כגון קפה ותה וכדו' שאין בהם צורך בכשרות. [ממומחי כשרות שמענו שבקפה ותה רגילים חשש איסור אף באלו שנמכרים דרך מכונות, אלא דיש להימנע בקפה ותה שיש בהם טעמים שונים מחשש תערובת מרכיבים לא כשרים].

א. בישול עכו"ם בקפה

וראשית יש לדון לענין מזגון ללא הכשר אם מותר לקנות שם משקאות חמים. וברישא יש לדון האם איכא חשש בישולי עכו"ם, דהרי בדרך כלל העובדים במקומות אלו גוים הם. ובאמת דעת **הפר"ח** (סי' קיד ס"ק ו הובא בפת"ש רס"י קיב וקיד) דאע"פ דקפה אינו נאכל כמות שהוא חי, מ"מ אינו עולה על שולחן מלכים ואינו עשוי ללפת את הפת, וע"כ לית ביה משום בישולי גוים, ובלא"ה יש להתיר בזה דכי היכי דבטל הפרי לגבי מים לענין ברכה דהא לא מברכינן עליו אלא שהכל, ה"נ בטל לענין איסור בישול, ע"כ. ואע"פ **שהפנים מאירות** (ח"ב סי' סב) מפקפק בדברי הפר"ח. מ"כ כבר פסקו כדבריו **הרדב"ז** (ח"ג סי' תרלז), **החכ"א** (כלל סו אות יד), **הברכ"י** (סי' קיג שו"ב אות ג), **היד אפרים** (רסי' קיד) ועוד. **והכה"ח** (סי' קיג אות כא וסי' קיד אות יב) כתב דהמחמיר יחמיר לעצמו אבל לא יוכל למחות ביד השותים. [ויש לציין דבזמנינו קפה נמס ומגורען עובר תהליך בישול מלא, ונפ"מ דאם התבשלו ע"י ישראל הרי קיי"ל דאין בישול אחר בישול בבישולי עכו"ם. אולם קפה רגיל (בוץ) אינו עובר בישול (כן כתבו במדריך הכשרות של העדה החרדית שנת תשע"ג עמ' 42). ולענין איסור בישולי עכו"ם בבישולי מומר, כבר נחלקו בזה הפוסקים, עי' **בפת"ש** (סי' קיג ס"ק א) והארכנו בזה בס"ד בגליון קמ"ג. והכרעת **הכה"ח** (סי' קיב אות א) שבדיעבד אין לאסור].

ב. שתיית משקים בבית קפה השייך לעכו"ם

אלא דאם המקום שייך לעכו"ם יעויין **בע"ז** (לא:) דאסרו חז"ל לשתות שכר בבית או בחנותו של עכו"ם. וכתב **הרא"ש** (שם סי' טו) דלא אסרו אלא כשקובע עצמו לשתות כדרך שאדם קובע בשתיה, אבל אם נכנס בבית העכו"ם ושותה דרך עראי באקראי, מותר. וכן פסק **השו"ע** (סי' קיד סעי' א). וביאר **הפר"ח** (ס"ק ד) דלהתירא תרתי בעינן שיהא "דרך ארעי" דהיינו שלא בקביעות, וב"אקראי" דהיינו שלא רגיל בכך. וכן פסק **הכה"ח** (אות ו) וכתב שם דרגילות היינו ג"פ.

ונחלקו הראשונים אם איסור זה הוא דוקא בשכר. דעת **הסמ"ג** (ל"ת קמח) דלא אסרו אלא שכר אבל שאר משקים שרי. ודעת **ההגהות אשר"י** (סי' טו) דאף שאר משקים אסורים. ולמעשה **השו"ע** (שם) פסק לאסור [ועיי"ש בסעי' ג' ומש"כ **במטה יהונתן** בריש הסימן]. **והרמ"א** (שם) כתב דנהגו להקל. [ועיי"ש דאף שאר סוגי שכר מותרים, אולם **הפר"ח** (ס"ק ו) חולק והסכים עמו רק בשאר משקים].

ויוצא דלפי השו"ע אסור לשתות קפה בבית קפה של עכו"ם, וכן נקט **ברדב"ז** (שם), וכ"כ **במהריק"ש** (רסי' קיד) משום חשש חתנות. אולם עי' **בפר"ח** (שם) שנקט דשרי וכדעת הרמ"א הנ"ל. וכן נקט **החכ"א** (שם), וכן פסק **בכה"ח** (סי' קיד אות יא). ועיי"ש (אות יד) דאע"פ דהיינו צריכים לאסור כי השו"ע מחמיר מ"מ כבר המנהג פשוט בכל מקום להתיר וי"ל שהתירו מפני האיבה ודרכי שלום, ע"כ.

ולפ"ז לכאורה שתיית תה וקפה מותרת מעיקר הדין במקום שאין בו הכשר, ואף אם שייך לעכו"ם. ואע"פ שאסור להשתמש בכלי שאינו טבול (אם הוא מחומר החייב טבילה), מ"מ אם המקום שייך לעכו"ם לית לן בה דכלי עכו"ם פטורים מטבילה, אלא דהיכן דהבעלים הם ישראל, עי' בזה בגליונות צ"ד וקמ"ז שהבאנו בס"ד דיש סוברים דמ"מ כלים אלו פטורים מטבילה דבכלל כלי סחורה נינהו, ולדעת **הגרשז"א זצ"ל** לעולם חייבים טבילה אלא דמותרים בשימוש לישראל השותה בהם כיון שאין לו רשות ללכת ולהטבילם, עיי"ש. אלא דהיתר זה אינו פשוט כ"כ, ובכה"ג יש להקפיד לקחת כוס חד פעמי.

ג. מראית העין

ומפני מראית עין שהרואה יחשוב דמותר לאכול באותו מקום. הנה אע"פ דבגליון ד' דנו בס"ד האם איכא משום מראית עין באכילת מאכל כשר במסעדה ללא הכשר, והבאנו דדעת **האג"מ** לאסור, ודלא **כהגר"י קמינצקי זצ"ל** שהתיר בזה (**ובשו"ת מנחת אשר** (סי' סא) כתב דהכל תלוי במקום והזמן, עיי"ש), מ"מ משמע מהפוסקים הנ"ל שהתירו לשתות בבית קפה של עכו"ם דליכא מראית עין, וע"כ דיש לחלק בין מקום המיועד בעיקר לאכילה לבין מקום שאינו מיועד כ"כ לכך (דהרי הפוסקים הנ"ל התירו לשתות בבית קפה של עכו"ם), או לומר דעד כאן לא החמיר האג"מ אלא ב"אוכלי" מאכל כשר במסעדה ללא הכשר אבל ב"שתייה" לחוד שרי.

ד. חשש בליעת איסור בכלים

אלא דאכתי יש לדון באופן ששותה בכלים שאינם חד פעמיים, דאפשר דיש לחוש דהכלי בלע מאיסור, כגון ע"י הכנסת כף בלוע מאיסור, או ע"י הטבלת פת כסנין שלא הפרישו ממנה חלה (כשהמקום שייך לישראל), או פת כיסנין משוחה בשומן איסור וכדו'. והנה כיון שהקפה בכלי שני לית לן בה, דהרי לדעת **השו"ע והרמ"א** (סי' סח) כלי שני אינו מבשל כלל ואף אינו מבליע ומפליט, ואע"פ דאף לדעתם לכתחלה יש להחמיר בדבר, מ"מ בדיעבד אין הכלי נאסר. ואף לדעת **היש"ש** (חולין פ"ח סי' עא) דכלי שני מבליע ומפליט אפילו בדיעבד, ופסק כוותיה **בט"ז** (סי' קה ס"ק ד וסי' צד ס"ק א) אם לא במקום הפסד גדול. מ"מ אף לדידיה אין בכח כלי שני להבליע ולהפליט כאחד (כלומר אין בכחו לעשות שתי פעולות להפליט טעם מהאיסור ולהבליעו בכלי או בחתיכה). ומה"ט כתב **בדגמ"ר** (סי' קה אות ג) שאם נותן כף חולבת בנ"י לקערה עם בשר ורוטב, הכף אסורה וגם הרוטב, והקערה והבשר מותרין, ע"כ. וא"כ ה"ה בנ"ד דהכוס אינו נאסר [ואע"פ שהדגמ"ר מיירי לענין להפליט מכלי ולהבליע לבשר או לכלי, מ"מ עי' במהרש"ל הנ"ל שמשמע דגם מ"חתיכה" לכלי בעינן הבלעה והפלטה. וכ"כ **באג"מ** (יו"ד סי' מב ענף ב ד"ה אך) וא"כ אף לענין טיבול דבר איסור בכלי שני אין הכלי נאסר דכלי שני אינו מבליע ומפליט כא' כנ"ל. ועוד דדעת הרבה פוסקים דטעם היוצא למים אינו מעורב בו אלא בלוע בו ולדבריהם אף אם נימא דלא בעינן להפליט מהחתיכה מ"מ בעינן להפליט מהמים ולהבליעה בכלי ובכלי שני א"א כנ"ל (עי' בזה **ביד יהודה** (סי' צה סס"ק יט ד"ה מיהו)). ועי' עוד **בש"ך** (סי' קה ס"ק ה) דדעתו דכלי שני אינו אוסר רק כדי קליפה. והכרעת **השבט הלוי** (ח"ו סי' נו אות ג) לענין כלי שני דבכל השנה (פרט לפסח) במקום הפסד אפי' אינו מרובה או שאר צורך מקילים דיעבד, ע"כ].

ואפי' אם נחוש שבכוח עצמו שמו דבר איסור ממש כגון חלב עכו"ם (במקומות שנוהגים בו איסור אף במדינות דע"פ החוק אסור לערבב בו חלב טמא ועי' בזה בגליון קי"ז) וכדו', מ"מ הרי קיי"ל **בטשו"ע** (יו"ד סי' קכב סעי' ו) דסתם כלים אב"י ואין בו אלא משום נטל"פ דשרי בדיעבד אחר שהתבשל בו התבשיל. וכתבו **התוס'** דטעמא דמילתא מפני שהוא ספק ספיקא ספק נשתמשו בו היום או אתמול, ואת"ל נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בו בדבר שהוא פוגם בעין או דבר שאין נותן טעם. וכ"כ **בטור וב"י** (שם). ואפי' אם העכו"ם אומר שהשתמש בתוך מעל"ע באיסור אינו נאמן, וכן פסקו **הט"ז** (ס"ק ד), **הש"ך** (שם ס"ק ד) **והחכ"א** (כלל נד אות ח) ס"ס הנ"ל דשמא משקר ודלא **כהיש"ש** (פכ"ה סי' סה).

אלא דאכתי ע"פ האי כלל דסתם כלי אב"י, לא התור אא"כ העכו"ם כבר בישל דהוי בדיעבד, אבל אסור לישראל לצוות לעכו"ם שיבשל עבורו בכלי זה דהרי הוא כאלו בישל בידיו. וכן פסק **השו"ע** (סי' קכב), וכן מבואר **ברמ"א** (סי' קיד סעי' ד). [אולם אם כבר בישל העכו"ם מותר לקנות ממנו אף לכתחלה כמ"ש **המאירי** (מגן אבות ענין יג עמ' נט), **המהר"ם מלובלין** (סי' קד), **הפמ"ג** (סי' קג ש"ד סס"ק יד) ועוד, דלא **כהרדב"ז** (ח"ג סי' תקמז). ועי' **בצל החכמה** (ח"ד סי' פט אות יד), ואכמ"ל]. ועוד דיעויין **בערוה"ש** (סי' קכב אות טז) ד"ה דסתם כלים אינן בני יומן" אינו כלל גמור והכל לפי הענין ואם הוא מבין שבשלו בו כהיום לא שמענו לסמוך על היתר זה.

ה. מכונת אספרסו

ובזמנינו מצוי מכונת "אספרסו" המכילה צינור שמוזרם לתוכו קיטור של מאה מעלות ויותר אשר מטבילים אותו בחלב שבכד שממנו מכינים את המשקה, ע"מ להתרתיח את החלב. והנה מכונה זו מכילה בתוכה מתקן לחימם מים באמצעות גופי חימום, ונוצר שם מחמת הלחץ קיטור אשר אותו ניתן להזרים דרך ברז נוסף לתוך מיכל של חלב קר בכדי לחממו, וקצה הצנור שמזרים את הקיטור למיכל החלב טבול בתוך החלב כנ"ל, וכמבואר **בקובץ צהר** (ח"י עמ' קנו). ועיי"ש שדן לענין ניצוק ע"י זיעה המבליע טעם החלב במים. ובנ"ד איכא חשש שהמים שבתוך המכשיר שמשתמשים בהם להכנת קפה וכדו' בלועים בטעם חלב עכו"ם מחמת דין ניצוק. אלא דבאמת הא דניצוק חומרא היא לכתחלה ובדיעבד שרי כמו שפסקה הרמ"א בסי' ק"ה סעי' ג'. והכא בכלל בדיעבד הוא דהרי הוחמו המים לשתיה, אלא דעי' **בפמ"ג** (סי' צד ש"ד סס"ק יט ומ"ז סס"ק ט) שמכריע דמים שהוחמו לשתייה בכלל בדיעבד היינו כשנתבשלו בכלי עכו"ם, אבל בשל ישראל הפסד של המים אינו בכלל בדיעבד. וכן פסקו **החכ"א** (כלל מח אות ב וכלל נה אות ט) **והחי' רע"א** (סי' קכב סעי' ו ד"ה שלא). אלא דבאמת דבריהם נא' לענין נטל"פ לכתחלה, אבל ניצוק אפשר דקיל טפי ובכלל בדיעבד בכל גוונא (ועי' **בחכ"א** (כלל מח שם) שבאמת לענין נ"ט בר נ"ט היקל דאפי' אם הישראל חימם מים בכלל בדיעבד הוא ושרי לערבבו במין השני לכתחלה, עיי"ש). שו"ר **בפמ"ג** (סי' צה ש"ד סס"ק יט) שצידד דמים אף לענין חומרא של ניצוק דינה כנ"ל. ומ"מ אף בחומרא של ניצוק בנ"ד בלא"ה יש מקום להקל דהרי בשתיכה חמים להרבה פוסקים ליכא משום ניצוק, ואכמ"ל.

ולפ"ז יוצא דראוי לשתות קפה או תה בכוס חד פעמית או מזכוכית (דאינו בולע לדעת הרבה פוסקים אף להרמ"א (פרט לפסח) וכמו שהבאנו בס"ד בגליון קי"ז), ואם א"א יש מקום להקל בדוחק. **ובתשובת באר עשק** (ססי' קה) כתב שאף למנהג קדושים מותר לשתות קפה בבית קפה של עכו"ם, ואין לחוש לתערובת איסור דלא שכיחי ולא מארעו אנפשייהו, והוסיף שם דאע"פ דשכיחי ששותין ממנו חלב עכו"ם מ"מ הוי רק כלי שני וע"כ אין לחוש כ"כ. וכן פסק **גג' מהרש"א** (רסי' קיג).

אלא דמ"מ כבר כתב **החכמת אדם** (שם) דכל אשר בו ריח תורה ירחיק את עצמו 'מלשבת' בבית קפה של עכו"ם. **והנוב"י** (ק' סי' לו) כתב "מה שהשיב לו המשיב, שבפראג שותין בני תורה בבתים של אינו יהודי, ידע רום מעלתו אם הם בני תורה אינם בני יראה והמה קלי דעת, ולהלכה למעשה בדרך באושפיזא שאין שם כלים אחרים מיחשב דיעבד, אבל בעיר במקום שיש כלי יהודים ודאי אסור". ועי' **בתשובות והנהגות** (ח"א סי' תלז).

ו. משקה חם ממכונה אוטומטית

ועתה נדון בס"ד אם מותר לרכוש משקאות הנ"ל ממכונה אוטומטית, והנה **בקובץ צהר** (אליקום, ח"י עמ' קנג) הובא דמצוי מאוד במכונות אלו שדרך אותו פיה יוצא משקה הם או קר ויתכן שנותר בה טיפות של שיירי משקאות חלביים. וכן הביא **בספר מנוחת אמת** (פי"ט הגה ז) אלא דכתב שם דיש מכונות שיש בהם שתי צינורות אחד לחלב ואחד לשאר משקאות. ולפ"ז בנ"ד יש לחוש שהשתמשו במכונה לפני כן לחלב עכו"ם (והיינו אבקת חלב עכו"ם) וכדו', וא"כ יי"ל דהצינור בלע מהאיסור (והכא הוי עירוי מכלי ראשון) ויוצא עתה הבלוע במשקה שקונה הוא עתה, וכמו כן בלא"ה אפשר דהצינור והפיה עדיין מלוכלכים מחלב איסור ונמצא מתערב במשקה.

והנה לענין חשש הבלוע בצינור נראה דאין לחוש, ראשית אם כבר אחר השתמש בו לדבר היתר ממילא הוא נשטף ונכשר דהרי המשקה היוצא הוא רותח וכבולעו כל פולטו, ולא מבעיא לדעת **השו"ע** (סי' תנב סעי' ה) דמהני הכשר כלים בשאר משקין אלא אף לרמ"א שמחמיר בזה מ"מ אף לדידיה בדיעבד מהני. ובדיעבד כתב **המ"ב** (ס"ק כו) דהיינו שכבר הכשירו. [ואף היכן שהמשקה אינו רותח אלא ידס"ב משמע **בשו"ע** (סי' תנא סעי' ג) דסגי להכשר כלים, וכ"כ **במ"א** (ס"ק ז). אולם **הגר"ז** (אות יד) נקט דבעינן שמעלין רתיחה. וכ"כ **בלבו"ש** (סי' תנב על המ"א ס"ק ג), וכן פסק **במ"ב** (סי' תנא ס"ק כ). ועי' **בשבט הלוי** (ח"ו סי' נו אות ד) **ובדרכ"ת** (סי' קכא אות נ). ואע"פ שהצינורות של מכונות אלו בד"כ הם מפלסטיק שנח' הפוסקים אם מועיל לו הכשר כשהוא בן יומו הכא דהוי חומרא שהרי מעיקר הדין אבקת חלב עכו"ם רבים התירוה כמבו שבארנו בס"ד בגליון קי"ז יש מקום להקל דהרי עי' **במהר"י ברונא** (סי' עח), **בפמ"ג** (או"ח בהנהגות הנשאל סדר ג אות כה) **ובכה"ח** (יו"ד שם אות כו) שיש מקילין לענין בליעת חלב עכו"ם שאין הכלים צריכים הכשר].

ואף אם לא ידוע שהשתמשו בו בהיתר, מ"מ שרי להשתמש בו כיון שנגד הלכלוך שנשאר בצנור סתמא איכא ששים נגדו. ואע"פ שנגד הבלוע בכלי ליכא ששים מ"מ כיון שאין שם אלא קצת טעם החלב הרי הוא פוגם טעם המשקה ובכה"ג סגי ברוב כמבואר בסימן ק"ג. [ועי' **בחכ"א** (כלל סז אות ה) שכתב שבמקום הפס"מ חלב של עכו"ם סמכינן על דעת האו"ה דבטל ברוב. וכן נקט **הזבחי צדק** (אות כד). **והפמ"ג** (סי' צז ש"ד סס"ק א) צירף דעת האו"ה להקל].

[המשך בעמוד הבא]#

התפלל תפילת חול בשבת וטעה בברכת השנים מה דינו

איתא בברכות [כא.] אמר רב נחמן כי הוינן בי רבה בר אבוה בעו מיניה הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו (את הברכה, אם נזכר באמצע הברכה שטעה), ואמר לן גומרין כל אותה ברכה. דגברא בר חיובא הוא ורבנן דלא אטרחוהו משום כבוד שבת (דבדין הוא דבעיי לצלויי שמנה עשרה אף בשבת, אלא דמפני כבוד השבת לא אטרחו רבנן).

וכתב הרא"ש [סי' י"ז] דהרב אשר ז"ל מלונו"ל היה אומר דוקא בברכת אתה חונן בלבד שהיא ברכה ראשונה אמרינן דגומר כולה, אבל אם נזכר בשאר ברכות פוסק אפי' באמצע ברכה. וליתא, כיון דמפרש טעמא דמשום דבדין הוא דבעי לצלויי שמנה עשרה, א"כ אין לחלק בכל הברכות, אלא כמו שגומר בראשונה כך גומר בכולן.

וכן פסקו הטור והשו"ע [סי' רס"ח ס"ב] דאם טעה והתחיל תפילת חול גומר אותה ברכה שנזכר בה שטעה ומתחיל של שבת, לא שנא נזכר בברכת אתה חונן לא שנא נזכר בברכה אחת משאר הברכות (וע"ש לענין תפילת מוסף ואכ"מ).

והשתא יל"ע מה הדין בנזכר מיד לאחר ברכת השנים דשבת היום, אלא דמיד שם ליבו דטעה אף בברכת השנים (דהנזכיר ותן טל ומטר בימות החמה, או החסיר ותן טל ומטר בימות הגשמים - וכיוצ"ב אצל בני ספרד שאמר ברך עלינו בקיץ או ברכנו בחורף), מה דינו, האם יתחיל מיד תפילת שבת, או דקודם יתקן את ברכת השנים והדר יתחיל תפילת שבת.

והנה מצינו שנשאל כיוצ"ב בשו"ת הלקט [ח"ב סי' צ"א] - אחד שנמשך בתפילת שבת והתחיל אתה חונן וסיים ברכת השנים ואז נזכר שהיה שבת, ונתן דעתו שהיה ימות החמה ושאל גשמים, מהו.

והשיב - אין זה דומה למי שהנזכיר מאורע שאר ימים ביום שאינו שייך שאין בכך כלום, וכבר הקשתי על זה [ח"א סי' ר"ס], דהתם לא אמרו שיסיים אותה ברכה, אבל בשל חול אם התחיל חייבוהו לגמור, משום דראוייה היתה תפילה של חול לאמר בשבת, א"כ מאחר שהתחיל ברכת השנים חייב לגמרה כתקנה, ואם טעה חוזר עד שיאמר ברכת השנים כתקנה, ואח"כ הולך לשל שבת. עכ"ל.

והובאו דבריו בבאר היטב [סי' קי"ז ס"ק ז'].

איברא דהגר"ש קלוגר זצ"ל [חכמת שלמה סי' קי"ז] יצא לחלוק על דברי הלק"ט וכתב דישתקע הדבר ולא יאמר, דכיון ששאל מטר הוי כלא התפלל אותה ברכה וצריך להתחיל הברכה מחדש, ואם בא להתחיל מחדש הרי שבת היום ואין לו להתחיל בשל חול. ונראה דדין זה תלוי במח' הפוסקים בסי' ק"ח אם התפלל בשבת ולא זכר של שבת אם התפלל בר"ח ולא זכר יעלה ויבא, אם מחוייב לחזור ולהתפלל בחול או לא, דיש דס"ל כיון דבלילה נמי לא יזכיר למה יחזור ויתפלל, והיינו דס"ל דאע"פ שלא התפלל כתקונו מ"מ לא הוי כמאן דלא צלי, רק שהתפלל שלא כתקונו, וזה ממילא לא יתקן, ויש דס"ל דהוי כמאן דלא צלי כלל וע"כ חייב לחזור ולהתפלל.

וה"נ בנידון דידן למאן דס"ל דאף שהתפלל דלא כתיקנו כמאן דצלי דמי, ה"ל כמאן דהתחיל ברכת השנים אלא דלא גמר, דצריך לגמור הברכה ורק אח"כ לחזור לשל שבת, אבל לסוברים דאם אמר הברכה שלא כתקונה חשיב כמאן דלא צלי כלל ה"נ ה"ל כמאן דלא התפלל ברכת השנים כלל, דמתחיל מיד בשל שבת. מיהו לדינא נראה דהכא כו"ע מודו דחשיב כלא התפלל כלל, דהתם אף בשבת ראוי להתפלל של חול, וכן בר"ח בלא זכר ר"ח דלא קלקל תפלתו בקום ועשה רק בשב ואל תעשה ולכן לא נחשב בכך כמאן דלא צלי. משא"כ הכא שזכר בפועל בקום ועשה דבר שאינו ראוי ודאי הוי כמאן דלא צלי, והוי כאילו לא התחיל בה דאינו חייב להתחיל בחדש. וכן נראה עיקר לדינא, דספק ברכה להקל, ובפרט בדבר שאין היום זמנו רק מכח שהתחיל בה ובזה דהוי מסופק א"צ לחזור ולהתחיל מחדש. כנלע"ד נכון וברור. עכת"ד הגרש"ק זצ"ל.

וכ"כ לדינא בחיי אדם [הל' תפילה כלל כ"ח ס"ז] דאם בימות החמה טעה והתפלל של חול בשבת והזכיר טל ומטר בברכת השנים, אם לא סיים ברכת השנים, א"כ כיון שהתחיל הברכה צ"ל כתקונה ומתחיל ברך עלינו ומסיים וחוזר לשל שבת. אבל אם כבר סיים הברכה א"צ לחזור לתחילת הברכה, דכיון דאין דינו כאילו הוא באמצע הברכה א"כ אדרבה ה"ל כאילו לא התחיל לגמרי ולכן מתחיל בשל שבת (דלא כמו שראיתי בב"ה בסי' ק"י"ח סק"ז בשם הלק"ט).

וגדולה מזו מצינו בתהילה לדוד [סי' רס"ח סק"ט א' וב'] שכתב דדברי הלקט צע"ג, דכיון דאמר ברכת השנים שלא כתיקונה וצריך לחזור, הוי כלא אמרה כלל, ואם יחזור הוי כמתחיל בתחילה בשל חול. ולפי"ז אפי' אם נזכר באמצע ברכת השנים אחר שאל מטר פוסק וא"צ לחזור לתחילת ברכת השנים, דכיון שאמרה שלא כדינה הוי כלא התפלל כלל ואם יחזור הוי כמתחיל בתחילה.

ולדעת הלק"ט יש להסתפק אם נזכר לאחר שהתחיל תקע, דלכאו' לדעתו צריך לחזור ולתקן ברכת השנים וגם לומר תקע. וכן יש

ואע"פ שאין מבטלים איסור לכתחלה כבר פסק **הש"ך** (סי' צב ס"ק ח, סי' קיד ס"ק כא, וסי' קטו ס"ק כח) דהיכן דאיכא ספק ליכא משום אין מבטלין. ואע"פ דדעת **הפמ"ג** (סי' צט ש"ד ס"ק ז ד"ה ע"ין בכנה"ג) להחמיר דדוקא בספק איסור דרבנן התירו (ובספק דאו' רק בצירוף עוד צדדין), מ"מ כן הוא בנד"ד דאיסור חלב עכו"ם דרבנן הוא. [ובלא"ה דעת **כנה"ג** (הגה"ט סי' צט אות טז) שספק איסור מותר לבטלו לכתחילה, **ובשו"ת אמר שמואל** (וי"ד סי' א) הביא דברו וכתב בפשיטות שגם ספק איסור של תורה מותר לבטל, וע"י **בחת"ס** (וי"ד סס"י סב) שגם נקט שמותר לבטל דבר שהוא רק ספק איסור. וע"י עוד **בהר צבי** (וי"ד סי' לו) שכתי' ע"פ דבריהם שבמקום ספק במקום הפס"מ מותר לבטל לכתחלה. ואכמ"ל].

אמנם היכן דודאי השתמשו במכונה לפני כן לדבר איסור אבל אינו יודע אם היה כן תוך מעל"ע דאמרינן דסתם כלים אינם בני יומן (ובמקום אחר הבאנו דעת **הערוה"ש** שמ"מ בזה אמרינן דהכל לפי הענין דלפעמים מרוב השימוש אין מקום להסתפק שמא לא עשו בו היום דבר איסור), נראה דאין תקנה אלא לרכוש קפה או תה (או מים חמים אם עוברים בצינור הנטרף) ע"מ להכשיר המכונה ושוב לקנות המשקה שברצונו [ואע"פ דלפי הרמ"א לכתחלה אין מכשירים בשאר משקים כנ"ל הכא י"ל דאין אפשרות ע"י מים חמים הוי כבדיעבד כיון דלית ליה ברירא דומיא דאושפיזא, בפרט אם החשש אינו אלא משום חלב עכו"ם דקיל טפי בזמנינו]. ואע"פ שאינו מכוון לבטל את השריידות שבצינור, מ"מ כבר מבואר **בט"ז** (סי' קלו ס"ק ד וסי' צט ס"ק ז) דבכה"ג דאפשר ע"י הכשר אע"פ דאינו מכוון לבטל "איכא משום אין מבטלין". וכדבריו מוכח **מהש"ך** (סי' צב ס"ק כ), וכן הוא **בפמ"ג** (שם ש"ד ס"ק כ) **וברע"א** (שם אות טו).

ז. שתייה תוך שעות מאכילת בשר

ושאלה מצויה נמי לענין מכונות אלו (אף באלו שיש בהם הכשר) אם שרי לרכוש תה או קפה תוך יד ו' שעות מאכילת בשר, דדלמא יש לחוש משום השאריות חלב שבצינור או שבפיה שבמכונה וכנ"ל.

ובאמת כבר כתב **הרמ"א** (סי' פט סע' ג) דתבשיל שאין בו בשר אלא שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה. וביאר **הש"ך** (ס"ק יט) דהרמ"א בא לרבות דמותר לאכול גבינה אח"כ אפי' נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה דהוי קצת **ממשות**. וכן פסק **הפר"ח** (ס"ק יט). והוסיף **הערוה"ש** (אות ג) דאפי' הקדרה בת יומה ואפי' מלוכלכת בבשר **ואין בו ס'** נגד הלכלוך מותר. וכן נקט **בפת"ש** (ס"ק ז).

ואע"פ **שהיד יהודה** (שם ארוך ס"ק ה) ועוד פוסקים חולקים על הש"ך דדוקא אם איכא ס' שרי, וכדבריהם נקטינן וכמובא בגליון קי"ט. מ"מ אף בנ"ד הרי איכא ששים. ואע"פ דאין מבטלין איסור לכתחלה הרי מבואר לעיל דהיכן דליכא אלא ספק לית לן בה. ועוד דהרי י"ל דאין בזה משום אין מבטלין אף בגוונא דידוע לו דמלוכלך בחלב דכיון דאין כאן איסור חפצא אלא חיוב המתנה לית לן בה, וכן כתב **בספר מנוחת אמת** (שם). [והנה **המ"ב** (סי' תמז ס"ק קו) פסק דמותר ליתן לתוך היין חלב חטה או חלב בהמה כשיש ששים כנגדו לתקנו שיהיה צלול ולא חיי' שמא יאכל עם בשר או בפסח, דאף אם ישכח ויאכל ליכא איסורא כיון שכבר נתבטל ואין כאן משום מבטל איסור לכתחלה, ע"כ. ומשמע דדוקא כיון שאין כונתו לבטל רק לתקן היין שרי אבל בלא"ה אסור, ומבואר דאסור לבטל דבר היתר ע"מ לערבבו בדבר שלולי הביטול היה אוסרו. ולפ"ז י"ל דה"ה בנ"ד דאסור. אלא דיש לחלק דשאני התם דאיכא איסור חפצא ע"י תערובתם עם בשר או חמץ, אבל הכא דליכא איסור חפצא באכילתו תוך ו' שעות אלא דעל גברא להמתין נר' דאין בזה איסור].

ומ"מ כל זה לפי התיאור הנ"ל שיש מכונות שיש בהם צינור ופיה משותפת, אבל אחר בירור עם מומחים "רוב" המכונות המצויות עכ"ל בזמנינו בפרט ב"מקומות צבוריים" כמו בבתי חולים וכדו', יש לתם מיכל וצינור נפרד לתה וקפה, ומיכל וצינור נפרד למשקאות עם חלב, ובמכונות אלו ליכא חששא. [אלא שכשמנקים את המכונות פעמים שהמיכלים מתחלפים, אלא דאף בכה"ג הם נכשרים ע"י הרכישה הקודמת שנעשתה במכונה. וכמו"כ לפעמים הברז של אחד מהצינורות מתקלקל ומטפטף לכוס אלא דאין לחשוש לזה כי אין זה מצוי ובדרך כלל מתקנים אותם מיד כי בלא"ה המכונה תפסיק לעבוד באופן אוטומטי].

האם מותר לבלוע דם מפצע שבשפתים

בכמה מקומות בש"ס מצינו דברים שאסרו חז"ל משום מראית עין. וכגון **בגמ' כריתות** (כא.) אמרו דדם אדם אע"פ שמותר מה"ת מ"מ אם פירש ממנו אסור משום מראית עין, לפיכך אם נשך ככר לחם בשיניו ויצא דם משיניו על גבי הככר צריך לגרדו, אבל שבין השיניים מוצצו ואינו חוושש. וכן פסק **השו"ע** (וי"ד סס"י סו). [ועי' **בשבט הלוי** (ח"ב סי' כב על סע' י) שכתי' בשם ג"ד שמביא מתנא דבי אליהו (ח"א פט"ו) דדם אדם אסור מה"ת, ומצדד שגם ש"ס דידן יכול לסברו כן ואיסורא דקאמר ש"ס איסורא דאו' היא, ובעניותי זה א"א דהא דתדב"א שם מייתי לי' מק"ו מבהמה ועוף, ומוכח בש"ס כריתות שם דלית לה לגמ' סברא זו, ועוד דא"כ מ"ט מותר בלא פירש, ר"ל בבין השיניים דכבר יצא מן הבשר הא כה"ג בבהמה אסור, ע"כ].

וכמו כן מצינו **בגמ' שבת** (קמו.) לענין מי שנפלו בגדיו למים בשבת דאסרו לשוטחם בחמה כנגד העם משום מראית עין. ועיי"ש דדעת רב דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור, ע"כ.

וכדברי הש"ס אלו פסק **השו"ע** (סי' שא סע' מה) אלא דכתב שלא אסרו אלא לשטחן בשבת, אבל אם שטח מער"ש כלים המכובסים אינו חייב לסלקן בשבת. והוסיף **בבן איש חי** (שנה ב' ויחי אות א) דאם עבר ושטח בגדיו בשבת אע"פ שעשה איסור אין מחייבין אותו לסלקם ולהסירן כי הגזרה היתה על השטיחה. [והנהגת **החזו"א** (טעמא דקרא הנהגות החזו"א מדורה ב' עמ' רלה אות י) שלא ישאירו בביתו כביסה תלויה על החבל מער"ש, מפני מראית עין אע"פ שמדינא מותר].

אלא דנחלקו הראשונים אם פסקינן כהאי חומרא דרב, דעת **הרב ניסים גאון** (הובא בראו"ש ביצה סי' יד ובתוס' ע"ז יב. ד"ה כל מקום) **והספר התרומה** (הובא בשלטי גבורים ע"ז ג: סוף אות א) דאין הלכה כרב. אולם דעת **הרא"ש** (פס"ב סי' ט), **הרי"ף** (סב. ברי"ף) **והרמב"ם** (פס"ב ה"כ) דקיי"ל כרב. וע"י **בשלטי גבורים** (ע"ז ג: סוף אות א) בשם רבינו ישעיה שכתב דהא דאמרינן כל דבר שאסרו חכמים מפני מראית עין אפי' בח"ח אסור, לא נא' כן אלא בעבודת כוכבים משום חומר עבודת כוכבים. ועי' **בבאר שבע** דלקמן שדחה דבריו.

ועיין **ברא"ש** (ביצה סי' יד) **ובתוס'** (כתובות ס. ד"ה ממעכן ברגלו, וחולין מא. ד"ה ובשוק) דמ"מ יצאו לחלק בין היכן שהחשש הוא משום איסור תורה שאסור בחדרי חדרים, לבין איסור דרבנן שמותר בח"ח. ועי' **בתוס'** (מו"ק ח: ד"ה מנסרן) **ובר"ן** (ביצה ד: ד"ה ומיהו). ועיין עוד **בלבוש** (סי' שלו אות ט) **ובט"ז** (סי' שא ס"ק כח וסי' שלו ס"ק ט) שנקטו כדברי תוס' והרא"ש הנ"ל. וכן פסק **המ"ב** (סי' שא ס"ק קסה ושעה"צ סי' תקנא אות מד). וכתי' **בביאור הלכה** (סי' שא ד"ה בחדרי חדרים) דמ"מ יש לצרף שיטות הסוברים שלא פוסקים כרב. ועי' **במ"א** (סי' שא ס"ק נו וסי' תקמא ס"ק יט) **ובפת"ש** (וי"ד סי' של ס"ק ב וסי' שכח ס"ק א).

והנה **רש"י** בשבת שם פירש דמי שנפלו בגדיו למים בשבת אסור לשוטחן כנגד העם משום מראית עין, היינו מפני **שיחשדוהו** שכבסן בשבת, ע"כ. ומוכח מדבריו שסיבת האיסור במראית עין היא שחששו חז"ל שיחשדוהו בו שעשה איסור. וכן תמצא **ברש"י** בע"ז (יב. ד"ה כל מקום) שאיסור מרה"ע הוא משום שהרואה חושדו בדבר עבירה. וכ"כ **רש"י** בביצה (ט.) ובמו"ק (יב.).

אולם עיין **בכריתות** (כא.) דאמרו דם דגים שכנסו בכלי אסור באכילה, **ופרש"י** משום דמיחלף בדם בהמה והרואה אומר מותר לאכול דם. ומזה מוכח שסיבת האיסור היא מפני הבריות שילמדו היתר ממעשיו. וכן משמע **מרש"י** (שבת סא: ד"ה מראית עין).

ולפ"ז יוצא דאיכא תרי גוונא "מראית עין" [**א'**] מפני שיהיה חשוד בעיני הבריות שעובר איסור, [**ב'**] שילמדו ממעשיו להתיר את האסור. **ובפאת השדה** (סי' לז ד"ה אבל בש"ס כריתות) כתב דפירוש אחד יגלה על חבירו, דבאמת מה שאסרו חכמים משום מראית עין הוא משום שע"י שיחשוד בחברו שעובר איסור יבוא להסיק שהדבר מותר. [**ובאג"מ** (או"ח ח"ד סי' פב ואו"ח ח"ב סי' מ ד"ה ומסתבר) ביאר דיש שני ענני מראית עין, א' היכא דלא שייך חשד רק שיבואו לדמות דכשם שזה מותר ה"ה דבר שמדמין לזה. אבל היכא שאמרו בגמ' מפני החשד הוא מדאו' מאיסור ואייתהו נקיים מישראל, עי"ש עוד. אולם **בשד"ח** (ח"ג מע' החי"ת כלל לג) כתי' בשם ספר טהרת הקדש שהחילוק שבין חשד למראית עין הוא דכשאמרו מפני החשד יש להתיר בצינעא, וחשד היינו דבר שקול וכו', ומראית עין היינו שנראה לעולם דבר איסור. ושו"מ **במהרש"ם** (ח"ב רסי' רמב) שכתב דחשש חשדא דאו' הוא כדאיתא בשבת (כה.)].

ולענין דם שבין השיניים דמבואר לעיל ע"פ הגמ' **בכריתות** (שם) דשרי ולא חיי' ביה משום מראית עין, **פרש"י** (כתובות ס.) דהיינו דבין השיניים מוצצו "**דהא ליכא דחזי ליה**". וכן פסק **הש"ך** (סי' פא ס"ק יח).

אלא **שבבאר שבע** (סי' טז) הקשה על רש"י דמה בכך דליכא דחזי ליה והאמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור, וע"כ פירש דבין השיניים מוצצו ובולעו היינו מפני דאף אם איכא דחזי ליה לא אתי לאיחלופי בדם בהמה חיה ועוף, מפני דבודאי מאן דחזי ליה יאמר כאן נמצא כאן היה, כלומר דזה הדם מן האדם עצמו קאתי ואין כאן איסור כלל אפי' מדרבנן כיון שלא פירש ודם האיברים שלא פירש מותר אפי' בדם בהמה ואפי' מדרבנן, ולכן לא אסרו רבנן דם אדם מפני מראית עין אלא דוקא אם פירש, ע"כ.

אולם אפשר לליישב דעת רש"י דס"ל כסברת **הר"ן** (ביצה ד: ד"ה ומיהו) שכתב דהטעם שאסרו בחדרי חדרים היינו מפני שאם אתה מתיר ברה"י אף הוא יעשה כן ברה"ר כיון שהדבר מותר ויאמר אין כאן רואים, וכן נמי יש להם לחכמים לחוש שמא יראהו אדם ברה"י ולאסור לגמרי. ולפ"ז י"ל דס"ל לרש"י דכיון דאף אם יעשה בפרהסיא ליכא דחזי ליה שרי. וכ"כ **בשער המלך** (וי"ט פ"ה ה"ד ד"ה ובהא דרב יהודה) הובא **בג' מהרש"א** (וי"ד סס"י סו), **המלא הרועים** (מע' מ עמ' סט: אות יח) **והיד יהודה** (סי' סו הארוך ס"ק יא). וכן למד **הרע"א** (סי' י על סע' ח וסי' סו רצח אות ד). ועיין **בערוה"ש** (וי"ד סי' רחט אות ד). ועי' עוד **במטה יהודה** (או"ח סי' א אות ו).

ואע"פ **שהמ"ב** (סי' שא ס"ק קסה) פסק כטעם **הלבוש** (שם אות מה) דהא אסרו בחדרי חדרים הוא משום שכך הם מדותיהן של חכמים שלא להפליג בגזירותיהן. מ"מ י"ל דזה דוקא בדבר שבפרהסיא איכא דחזי ליה וכנ"ל, אבל בלא"ה מודה לדברי הפוסקים הנ"ל. וע"כ לומר כן שהרי **המ"ב** בסי' י' (ס"ק ל) פסק למעשה כסברת הר"ן והפוסקים הנ"ל. אלא שבאמת **בלבוש** (סי' י אות ח) מבואר להדיא דלא כהרע"א ודעימיה, וכן מוכח מדברי **הב"ח** (וי"ד סי' רצח אות ה) אולם כבר דחה דברי הב"ח הרע"א שם. ועי' מש"כ בגליון ש"נ.

ולפי פרש"י דמשום דליכא דחזי ליה אתינן עלה, י"ל דהמוצץ פצע שבשפתיו אפילו ממקום גלוי או מפצע שבאצבע וכדו' כיון שמכניסו בתוך פיו וליכא דחזי ליה בשעת מציצה שרי. וכ"כ **בהפלאה** (כתובות שם ד"ה ובגמ').

אולם הדם שכבר פירש מהפצע ונמצא עליו י"ל דאסור למוצצו לפי פירוש רש"י, דהרי הדם כבר פירש וחזינן ליה. וכן פסק **בכנה"ג** (הגב"י סס"י סו), אלא דעי"ש דכ"ז הוא למצוץ ולבלוע, אבל למצוץ ולפלוט שרי, ולא חיי' לשמא יבלע. **וביד יהודה** (סי' סו ארוך ס"ק יא) כתב נמי לאסור בליעת הדם, עי"ש טעמו.

מיהו לפי הבאר שבע שפירש דדם בין השיניים מוצצו ובולעו מפני דאף אם איכא דחזי ליה לא אתי לאיחלופי בדם בהמה, י"ל דאף כשכבר פירש הדם על הפצע שרי, דלא אתו לידי טעות להתיר דם בהמה כיון שגוף האדם מוכיח עליו דדם מותר הוא. וכ"כ **במנחת יעקב** (סוף כלל סב) אליבא דהבאר שבע. וכן פסקו **הנחל אשכול** (ח"ג סי' כה ס"ק יט), **הבית לחם יהודה** (אות ח) **והכרתי** (ס"ק יב). ושו"ר שכ"כ **הבן איש חי** (שנה ב' טהרות אות א) אלא דהוסיף דדוקא כשמטפטף דם מהאצבע, אבל אם נפסק הטפטוף ונשארה האצבע מלוכלכת בדם אסור להניח בפיו משום מראית עין. וכן פסק **הכה"ח** (וי"ד סי' סו אותיות מז-מח). ולי"ע בדבר דהרי סוף סוף מוכח דדם מהפצע הוא.

והנה מדעת המתירים מוכח דאין לחוש בזה משום איסור "בל תשקצו". וצ"ל דכיון דרוב העולם לא נמאס מזה אין בזה איסור כ"ז דגם לו אין הדבר מאוס, כמבואר **בפמ"ג** (סי' פד ש"ד ס"ק ג) **ובגינת ורדים** (ח"א יו"ד כלל א ססי' ג ד"ה ומה שנ"ל נכון, מובא בג' מהרש"א יו"ד סי' יג על סע' א). ועיין **ביד יהודה** (סי' יג ארוך אות א) דכתב דאין בדם (ושם מיירי בדם דגים) משום ב"ת הגם דאין דרך ב"א כ"כ לאכול דם מ"מ מצינו בכמה דברים הגם דאין קבוע כל אדם לזה מ"מ אין בזה משום ב"ת, דאין ב"ת אלא בדבר שהוא מאוס לכל אדם אם הוא מאוס לדידיה ואעפ"כ אוכלו, ע"כ. ומ"מ הכל לפי המקום והזמן. [וכן יש להתיר משום דאינו מוצץ כשיעור רביעית כמבואר **בתשובת בית יעקב** (מצוי"מיר סי' קג) דבפחות מכשיעור ליכא משום בל תשקצו. אלא **דבשערי תשובה** (סי' רב אות א) מוכח דאף בפחות מכשיעור איכא משום "בל תשקצו". וכדברי השערי תשובה מסתבר טפי].

ובלא"ה יש להתיר בזה (עכ"פ כשאכתי הדם לא פירש החוצה) כי היכן שמוצץ דם שבשפתיו או שבאצבעו בתוך פיו הרי אינו רואה את הדם, ובכה"ג ליכא שיקוץ, כמו שהוכיח **בפר"ח** (סי' פד) לענין אכילת פרי מתולע (בתולעים שלא נאסרו) שאפי' אם יודע שיש תולעים שהיה קץ בהם אלא שאינו קץ בהם אלא בראייתם כל שלא רואה אותם אין משום בל תשקצו. והביאו **החאגרת שמואל** (סי' פד ס"ק ה).

[ועי' **בשו"מ** (מ' ק' ח"ג סי' קטו) דכתי' דכל שאינו רואה ל"ש ב"ת. שו"מ **בכרתי** (סי' פא ס"ק ג) שכתב שמי רגלים מותרים דוקא בדלית משום שיקוץ, כגון שנתנו לו לאכול בלי דעת שהוא מי רגלים. וכן נקט **באג"מ** (וי"ד ח"א סי' לא) שכל שהאוכל אינו יודע אין משום שיקוץ. ועי' **בערוה"ש** (סוס"י פא אות י) דכתב דמי רגלים של אדם מותר ורק יש בזה משום ב"ת כי הוא מאוס ולכן כשתנערב בתבשיל אין כאן שום חששא. וכ"כ בש"ך שם ס"ק ג', ע"כ].

להסתפק לדעתו אם לא נזכר עד שעקר רגליו דצריך לחזור ולהתפלל כל י"ח בברכת השנים כתיקונה ואח"כ יתפלל על שבת, וכ"ז אינו נראה לענ"ד. עכת"ד התחילה לדוד.

והנה בדעת ההלכות קטנות י"ל דדוקא הזכיר בשאלתו כה"ג ששאל טל ומטר בימות החמה, ולא ששכח להזכיר טל ומטר בימות הגשמים, דדוקא באופן שהזכיר טל ומטר בימות החמה חשיב שלא סיים הברכה כתקנה וצריך לחזור ולומר ברכת השנים, אבל באופן שכח להזכיר טל ומטר בימות הגשמים י"ל דלא חשיב שסיים שלא כתקנה, דהא בחול מצי לצאת יד"ח בהזכרת ותן טל ומטר בשומע תפילה, וא"כ שפיר חשיב אף בחורף ברכה כתקנה אלא שחסר לו הזכרת הגשמים, וכיון שבשבת א"צ להזכיר הגשמים בברכת השנים א"צ לחזור ולומר ברכת השנים.

ואע"פ שלדברי החכמת שלמה והתהילה לדוד יש מקום לומר איפכא, דבכה"ג ששכח להזכיר ותן טל ומטר בימות החמה, כיון דלא חשיב שאמר הברכה שלא כדינה אלא רק חיסר בקשה, א"כ שפיר ה"ל כהתחיל בברכת חול שצריך לסיימה ואח"כ לחזור לשל שבת. מ"מ בדעת ההלק"ט י"ל דס"ל דבכה"ג חשיב שאמר הברכה כתקנה וא"צ לחזור ולומר ברכת השנים.

ועוד דאף אי נימא דכל שחיסר בקשת טל ומטר בימות הגשמים, חשיב שהתחיל הברכה אלא שלא סיימה כתקנה, מ"מ אף בכה"ג כתב הגר"ש קלוגר דהדבר תלוי במח' הפוסקים בסי' ק"ח בשכח להזכיר המאורע, אי חשיב כמאן דלא צלי אז לאו, וכיון דהתם לא הכריע השו"ע כאחד מהשיטות (ע"ש סע"ף י"א), א"כ מידי ספק לא יצאנו, וכיון דסב"ל יש לומר דיתחיל מיד של שבת ולא יחזור על ברכת השנים.

ונמצא דלדינא בין שהזכיר ותן טל ומטר בימות החמה, ובין ששכח להזכיר ותן טל ומטר בימות הגשמים, ונזכר לאחר שסיים ברכת השנים, מידי ספק לא יצאנו, וכיון דסב"ל יתחיל מיד בשל שבת ולא יחזור לומר ברכת השנים.

אלא דבהזכרת טל ומטר בימות החמה ונזכר באמצע הברכה, בין לדעת ההלכות קטנות ובין לדעת הח"א עליו לתקן ברכתו ולסיים כדין והדר לחזור לשל שבת, אולם לדעת התהילה לדוד כיון דאמר הברכה שלא כתיקונה אף אם נזכר באמצע הברכה פוסק וא"צ לחזור לתחילת ברכת השנים. משא"כ בשכח להזכיר טל ומטר בימות הגשמים נראה דלכו"ע יש לו לסיים הברכה כתקנה בהזכרת טל ומטר, ורק אח"כ יתחיל של שבת.

ואם נזכר באמצע ברכה שלאחריה כגון באמצע ברכת תקע וכדו', בין אם הזכיר ותן טל ומטר בימות החמה, בין אם שכח להזכיר ותן טל ומטר בימות השמים, מידי ספק לא יצאנו, ונראה דיפסיק מיד תפילתו אף באמצע הברכה ויחזור לשל שבת.

וע"ע בכה"ח [סי' ק"י ס"ק כ"ז] שאחר שהביא דברי הלק"ט כתב להקשות על דבריו דהלא הטעם שחוזר החול הוא משום דהגשמים סימן קללה והוי מתפלל שלא כהוגן וכאילו לא התפלל, אבל הכא מאי הוי, כיון שחוזר ומתפלל של שבת שתיקנו חכמים, ותפילת י"ח לא הטריחוהו להתפלל בשבת, וא"כ למה יחזור בגלל הטעות שלה. ואם חוזר ואומר ברכת השנים איכא חשש ברכה לבטלה. ושכן הקשה התו"ח [אות ז'], וכתב דה"ה בימות הגשמים וטעה והתחיל בשל חול ואמר ברכת השנים ולא שאל טל ומטר ונזכר שהיום שבת, ג"כ א"צ לחזור ולומר ברכת השנים. אלא דבאופן זה יש לו תקנה שיאמר אחר ברכת השנים ותן טל ומטר יע"ש. אולם הכה"ח גופא כתב דלענ"ד נראה דגם ותן טל ומטר א"צ לומר, כיון דתפילה זו א"צ היום, ולמעוטי בהפסקה עדיף טפי, כי דיו במה שהפסיק עד כאן ולא נאמר לו להרבות עוד בהפסקה שא"צ לתפלת היום.

פניני מוסר

עניני שבת קדש - קבלת שבת (ו)

אמירת מזמורי קבלת שבת שהם על זמן שלעתיד לבוא - "ועכשיו אנחנו מתאספים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ואומרים חמשה מזמורים, מן "ילכו נרננה" עד אחר "די' מלך ירגזו עמים", לפי שאלו הזמירות הם על לעתיד לבוא, שאז יאמר אחד לחברו "ילכו נרננה לד'" (רד"ק), ואז "די' מלך", כלומר, שיתקיים מקרא שכתוב (זכריה יד, ט) "ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד".

ועל כי שבת הוא רמז לזמן ההוא, יום שכולו שבת, ואז נשיר לד' שיר חדש, דכל השירות בלשון נקבה, ושיר שלעתיד הוא בלשון זכר, כדאיתא במדרשות, לכן אומרים מזמורים אלו.

ואומרים גם המזמור דשבעה קולות (תהלים כט), לפי שבו מרומז גם כן על האלף השביעי, יום שכולו שבת, ואז "די' למבול ישב וישב ד' מלך לעולם", ואז "יברך את עמו בשלום", ושבת הוא מעין עולם הבא, ולכן אומרים אותו.

והם ששה מזמורים, כנגד ששת ימי השבוע, שכולם מושכין השפעתם משבת, כי היא מקור הברכה". (ערוך השלחן סי' רמב, מ)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

© שמעתא עמיקתא - העלון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו
להפצת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM